

AZERBAIJAN TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ MİKROTOPONİMLERİN ESKİ TÜRKÇEDEKİ İZLERİ*

Süleyman Kaan YALÇIN**

Ercan ALKAYA***

Özet: Yer adlarının (toponimlerin) bir alt kolu durumundaki mikrotoponimler, bir milletin sosyal, kültürel, tarihî ve edebî anlayışı içerisinde şekillenen ve o milletin dili içerisinde en eski devirlerden itibaren bulunan çekirdek sözcüklerdendir. Mikrotoponimler, literatürde mevki adları, mikro coğrafi adlar, silikyeradları vb. gibi adlandırmalarla da yer almaktadır.

Bu çalışmada Azerbaycan Türkçesi ağızlarında yer alan mikrotoponimlerin söz varlığı açısından taşıdığı Eski Türkçe izlerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu amaçla “Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti”, “Karabağ Ağızları”, “Nahçıvan Ağızı”, “Neftçala Rayon Şivesi”, “Azerbaycan Dilinin Tebriz Dialekti” ve “Azerbaycan Dilinin Nuha Dialekti” eserleri taranarak elde edilen ve özel bir adlandırmaya dayalı olmayan cins yer ve mekân adlarındaki Eski Türkçe eşleşmeler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Adbilim, Mikrotoponim, Azerbaycan Türkçesi Ağızları*

Traces of Microtoponyms in Azerbaijan Dialects of Old Turkic

Abstract: Microtoponyms, which are a sub-branch of place names (toponyms), are among the core words shaped within the social, cultural, historical and literary understanding of a nation and found in the language of that nation since the earliest times. Microtoponyms are also included in the literature with names such as locality names, micro-geographical names, silicon place names, etc.

In this study, it is aimed to reveal the Old Turkish traces of microtoponyms in Azerbaijani Turkish dialects in terms of vocabulary. For this purpose, "Azerbaijan Dialectology List", "Karabakh Dialects", "Nakhchivan Dialect", "Neftchala Rayon Dialect", "Tabriz Dialect of Azerbaijan Language" and "Nuha Dialect of Azerbaijan Language" works will be scanned and Old Turkish matches in genus place and place names that are not based on a special name will be tried to be revealed.

Key Words: *Nomology, Microtoponymy, Dialects of Azerbaijan Turkish.*

Giriş

Dil yaşanan coğrafyanın sosyal, kültürel ve fiziki özellikleriyle şekillenen ve binlerce yıl bünyesinde şekillendirdiği unsurları gelecek kuşaklara aktaran önemli bir kaynaktır. Bu yönüyle hem kültürü biçimlendiren hem de kültürle biçimlenen olguların başında gelen dil, aynı zamanda bir milletin kendi kimliğini ve bakış açısını ortaya koyan kimlik sözcüklerin de sahibidir. Kimlik sözcükler bir milletin kendine mahsus sosyal, kültürel, tarihî ve edebî anlayışı içerisinde şekillenen, o milletin dili içerisinde en eski devirlerden itibaren bulunan ve milletin özünü yansıtan çekirdek sözcüklerdir. Bu kimlik sözcüklerden biri de Türk milletinin tarihî, edebî, sosyal ve kültürel imbiğinden süzülerek gelen mikrotoponimlerdir. Mikrotoponimler, literatürde mevki adları, mikro coğrafi adlar, silikyeradları vb. gibi adlandırmalarla da yer almaktadır.

Yer adlarının (toponimlerin) bir alt kolu durumundaki mikrotoponimler, bir bölgenin, bir yerleşimin yalnızca sakinleri tarafından bilinen; fakat diğer yerleşimlerin sakinlerince bilinmeyen ve bu sebeple haritalarda yer bulmayan nesilden nesile, kulaktan kulağa aktarılarak yaşayagelen dağ, tepe, mera, ekinlik, mevki, sel yarıkları, höyük, kuyu, küçük akarsu kıvrımları, kışlaklar, pınarlar, bağ evleri gibi yeradıl nesnelerin adlarını araştıran yeradibilim kolu şeklinde tanımlanmıştır (Şahin, 2019: 82).

Mikrotoponimler yalnızca halk hafızasında yer aldığından ve ancak derlenerek tespit edilebilen adlandırmalar olduğundan yeradibilim için oldukça önem taşımaktadır.

Mikrotoponimler geçmişe ışık tutması ve toplumların kültürel yapısını ortaya koyması açısından üzerinde çokça çalışılmaya başlanan alanlardan biri haline gelmiştir. Bu alanla ilgili

* Bu bildiri ADEP. 23.06 YÖK Araştırma Destekleme Projesi kapsamında desteklenmiştir.

** Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü / El-mek: skyalcin23@gmail.com

*** Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü / El-mek: ealkaya16@gmail.com

olarak en dikkat çekici özelliklerden biri de mikrotoponim adlandırmalarındaki Eski Türkçe izlerdir.

Toplumların yerleşme ve kültür tarihinin aydınlatılmasında yer ve coğrafya adlandırmaları önemli kaynak malzemelerdir (Kök, 2004: 2036). Bu yönüyle toplumun tarihsel, kültürel ve sosyal izlerinin takip edilebildiği en önemli alanlardan birini oluşturan mikrotoponim adlarındaki Eski Türkçe izlerin tespit edilmesi, geçmişle kurulacak dil, tarih ve kültür ilişkileri açısından ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır.

Bu çalışmada Azerbaycan Türkçesi ağızlarında yer alan mikrotoponimlerin söz varlığı açısından taşıdığı Eski Türkçe izlerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu amaçla “Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti”, “Karabağ Ağızları”, “Nahçıvan Ağzı”, “Neftçala Rayon Şivesi”, “Azerbaycan Dilinin Tebriz Dialekti”, “Azerbaycan Dilinin Nuha Dialekti” eserleri taranarak elde edilen ve özel bir adlandırmaya dayalı olmayan cins yer ve mekân adlarındaki Eski Türkçe eşleşmeler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışma bu yönüyle özelde Azerbaycan Türkçesindeki yer adları bilimine genelde de Türk ad bilimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1. Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında Görülen Yer/Mekân Adlarındaki Eski Türkçe İzler

1. **ADL.** (I, 3); (Ağdaş, Göyçay, Kürdemir, Mingeçevir): **ağanax** “camışların yattığı çamur, bataklık yer”; **ağlah/ağnag**¹ (NA: 200) “gölcük, çukur, oyuk”; **ağnağ** (NRŞ: 70) “camışların yazın girdiği bataklık”; **avar**² (NRŞ: 83) “çöl bayır”; **ağnal** (ADND: 234) “camışların yattığı gölet” .

DLT. 543-544: **aglak** “boş, ıssız, çorak”; **agla-; aglat-** “boş kalmak, boşaltmak, uzaklaştırmak”; **agna-** “hayvanlar debelenerek kaşınmak”; **EDPT.** 87; **DTS.** 22: **ağna-** “hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak”.

2. **ağıl ADL.** (I, 4); (Balakan, Bilesuvar, Cebrayıl, Eli Bayramlı, Şeki, Zengilan); (NRŞ. 67; NA. 199; ADND: 234) “üstü açık hayvan barınağı”.

UY. 93: **agıl** “ağıl”.

3. **ahır** (NA: 222; ADND: 235; ADTD: 203) “ahır, hayvan damı”.

DLT. 547; **KB.** 14: **akur** “ahır”.

4. **alacıg/alacılıh** (KA: 8) “çubuklarla yapılan, üstü keçe ile örtülen çadır”; **ADL.** (I, 8); (Derbend, Xaçmaz): **ala** “üstünde tovuqlar oturmaq üçün düzeldilen yer”.

DLT. 547: **alaçu**; **EDPT.** 129: **ala:çu**, **DTS.** 33, **TDES.** 7: **alaçık**: “çadır”; **CC.** 418: **alaçuk** “kulübe, baraka”.

5. **alan** (KA: 8; NA: 201) “meydan, saha”

DLT. 547: **alañ** “düz, düzlük”; **alañ yazı**: “düz ova.”; **EDPT.** 147, **DTS.** 33, **ESTY.** 1:134: **alan** “alan, düzlük yer”.

¹ Bu sözcükle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Aysu Ata, (2001). “Derleme Sözlüğü’nde Eski Türkçe Bir Kelime: ağlak”. Türkoloji Dergisi. C.14. S.1. Ankara. s. 21-27.

² Bu sözcük Farsça avare sözcüğü ile ilişkili görülmüştür. Fakat Günay Karaağaç’ın Türkçenin Verintiler Sözlüğü adlı eserinde avare sözcüğü Türkçeden Farsçaya, Ermeniceye, Rusçaya ve Yunancaya geçmiş olan sözcükler içerisinde gösterilmiştir. Buna göre bu sözcük ağar > avar biçiminden gelişmiş ve DLT.’de geçen ağlak “boş, ıssız, çorak” sözcüğünün kavram alanı ile de ilişki olmalıdır. Ayrıca Karaağaç (2008: 53) da sözcüğün Türkçede avar ve ogur biçimleriyle de yer aldığını belirtmiştir.

6. arg/arh (KA: 15-16; NA: 214) “kanal, su yolu, ark”.
DLT. 555: arık “ırmak, ark”; **EDPT. 214, DTS. 52, ESTY. 1:187, TDES. 17: ark** “ark”.

7. ADL. (I, 37); (Şeki): batıh (I) “çökek”; **baddağ** (KA: 24) “bataklık”; **batıl** (ADND: 236) “çukur yer”.
DLT. 578; KB. 65: batıg “nehir vb. yerlerin derin yeri, bataklık, çukur”.

8. ADL. (I, 43); (Qazax): belen (II) “pusqu yeri”.
DLT. 582: beliñ “korku, ürkme, korku düşme”.

9. ADL. (I, 60); (Laçın): bozağan³ “taşlık, işlenmemiş, sert toprak, ekilmemiş tarla”.
TS. 638: bor/por “sürülmemiş, otsuz, pek toprak”; **TDBUÜ. 177: bōr** “tebeşir, sarı toprak”.

10. ADL. (I, 61); (Qazax): böeh “axar suyun qarşısı kesilerek emele getirilen gölmeçe”.
TS. 663: böğet, büğet “su bendi, akar çayda suyun biriktiği çukur yer”.

12. bulağ/bulah (KA: 58-59; NA: 269) “ark, kanal”.
ETG. 270. bulak “bulak, ark, kaynak”.

13. cü/cüy (NRŞ: 118) “evlekler arasına açılmış küçük su kanalları, küçük ark”.
ETG. 272: çus “bir göl veya nehir adı”, **DLT. 629: çur çur** “sağma sırasında sütün kaba dökülürken çıkardığı ses, herhangi bir sıvının dökülürken çıkardığı ses”; **DLT. 845: şar şur** “yağmurun şiddetli ve gürültülü yağarken çıkardığı ses, sıvıların gürültülü sesi”.

14. ADL. (I, 90); (Berde): çalıh “otu biçilmemiş yer, küçük sahe”; **çala I** (NRŞ. 119) “ağaç ekilmemiş yer, çukur”; **çala II** (NRŞ. 119) “su ve kamış olan sazlık yer”.
DLT. 613: çalañ yir “çorak, içinde bitki bulunmayan, yanmış gibi siyah yer”.

15. çapal I (NRŞ: 120) “ocak”; **çapal II** (NRŞ: 120) “pamuk ıslatmak için kazılan çukur.”
DLT. 615: çap- “saf çamurla sıvamak, suda yüzmek”.

16. çığır (KA: 63) “yol”.
DLT. 621: çıgır “dar ve küçük yol”; **EDPT. 409, DTS. 136 çağır** “çığır”.

17. ADL. (I, 109); (Balaken): çorçor “deyirman suyunun kenara axıtılması için düzeldilen yer”; **şırım** (NRŞ: 255) “ark”
[krş. **ADL. (II, 519); (Mingeçevir): şar-şar** “şelale”; **ADL. (II, 540); (Bolnisi): şurnay** “şelale”; **ADL. (II, 529); (Ağdere): şırnov** “küçük şelale”; **ADL. (II, 529); (Ağdere, Şemkir): şırran** “şelale”; **ADL. (II, 529); (Füzuli, Şuşa): şırran** “şelale”; **ADL. (II, 536); (Şemkir): şornañ** “şelale”].

³ “Boz” sözcüğü için Tietze ve Eren boz/bor biçiminde madde başı vermiş ve z’leşme (zetacism) ile boz biçimine geçtiği konusunda Sevortyan ile aynı fikirde olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bk. Nesrin Bayraktar, “Boz ve Kır Renk Adlarının Kavram, Anlam ve Biçim Boyutu Üzerine”, *International Journal of Central Asian Studies*, 2009, V. 13. s. 101-121.

DLT. 629: çur çur “sağma sırasında sütün kaba dökülürken çıkardığı ses, herhangi bir sıvının dökülürken çıkardığı ses”; **DLT. 845: şar şur** “yağmurun şiddetli ve gürültülü yağarken çıkardığı ses, sıvıların gürültülü sesi”.

18. ADL. (I, 119); (Bakı, Kürdemir, Oğuz): dalda (I) “gizli, mexfi yer”; **ADL. (I, 119); (Bankı, Füzuli, Göyçay, Kürdemir, Qax, Mingəçevir): dalda (II), daldalğ** “külek, yağış, gün tutmayan yer”; **ADL. (I, 119); (Balaken): dalda (III)** “eyvan”; **dalba (NA: 297).**

TS. 983-1248: dalda/dulda “gölge, saye”.

19. tam (ADTD: 214) “küçük ev”; **dam (KA: 79; NA: 297)** “etrafı açık üstü kapalı yer, ev, bina, yapı, çatı”; **damı, dam-daş (NRŞ. 132)** “hayvan barınağı”; **dam (ADND: 242)** “hayvan barınağı”; **dam (NRŞ: 132)** “hapishane”.

DLT. 850: tam “duvar, sur”; **CC. 563: tam** “dam”.

20. deşığ (NA: 314) “derin ve dar çukur”.

DLT. 872: teşük “küçük yarıq, çatlak”; **KB. 439: teşi** “çukur”.

21. ADL. (I, 146); (Ağdam): dişğarı “bayır, çöl”

ETG. 297: taşkaru “dışarı”.

22. ADL. (I, 153); (Borçalı, Gedebey, Qazax): dör “2. toyda gelinin oturması üçün yer. 3.evin arxa terefi”.

DLT. 896: tör “evin baş kısmı, itibarlı yeri”.

23. ekeney/ekenecey (NRŞ: 149) “ekin ekilecek yer, ekim yeri”

DLT. 635: ekin “ekin ekilen yer”; **ekim** “bir defada ekilebilecek yer”.

24. eyme (NRŞ: 156) “dam”

DLT: 634: egme “evin kemeri”

25. gara yer (NRŞ: 196) “kabir, mezar”.

DLT. 685: kara orun “kabir, karanlık yer”.

26. garaguzey (NRŞ: 196) “güneş düşmeyen yer”; **güzey (ADND: 240)** “güneş düşmeyen yer”

DLT. 753: kuz “dağ vb.’nin gölgeli tarafı”; **KB. 298: kuz** “kuzey”.

27. ADL. (I, 314); (Basarkeçer, Daşkesen, Gedebey, Hamamlı, Qarakilse, Qazax): gaş “dağın tepenin hündür yeri”.

KB. 226: kaş “ön, yamaç, tepe”.

28. gobi (NRŞ: 208) “sel yeri, çukur”; **ADL. (I, 291); (Balaken, Qax, Zaqatala): kuvul** “mağara”; **kovuk (KA: 286)** “kovuk”; **govu (ADND: 240)** “suyun açtığı derin çukur, dere”; **koğuş (KA: 286; NRŞ: 207; (ADND: 240)** “ağaç kovuğu, in”.

DLT. 732: kowı⁴ “içi boş”; **kovuk** “içi boş olan şey”.

⁴ **DLT. 732: kowı** “içi boş”; **kovuk** “içi boş olan şey” şeklinde geçen sözcüğün yine **DLT. 677: kak** “çukurdaki su birikintisi” olarak geçen sözcükten **kak > kağ > kow > kov** biçiminde geliştiği düşünülmelidir. Bu kapsamda çalışmada ayrı maddeler altında verilmiş olan 29. ve 38. numaradaki sözcükler birlikte de düşünülebilir.

29. gopara (NRŞ: 209) “toprak sahasını işaretlemek maksadıyla oluşturulan toprak tepecik”

DLT. 728: kop- “kaldırmak, yükseltmek”.

30. ğoruğ (KA. 157) “devlet tarafından korunan ekili yer, saha”.

DLT. 730: korug “koruluk”.

31. goşa (NRŞ: 209) “deniz sahilinde bir yer”

ETYA. 106: koşulgak (< **ETG. 282: koş** “çift”; **DLT. 731: koşa** “çifter çifter”) “iki nehrin koşulduğu, birbirine kavuştuğu yer”⁵

32. göglic/gögliy (NRŞ: 163) “çimenli yer, çimenlik”.

DLT. 734: kök “yeşillik alan”.

33. gölme (KA: 162) “su birikintisi”.

DLT. 736: kölüñ-kölüñ “su birikintisi, küçük göl”.

34. ğuy (KA. 160) “kuyu”.

ETG. 284: kuduğ “kuyu”.

35. günnüy I (NRŞ: 61) “balkon”; **günnüy III.** “güneş düşen yer”.

OY. 161. kün “güneş, gün”.

36. hin (NRŞ: 171) “tavuk kümesi”

DLT. 665: in “aslan, tilki ve diğer yırtıcı hayvanların barınağı”

37. ADL. (I, 265); (Cebrayıl, Meğri, Zengilan): **kağ** “qışda qoyun ve quzuların saxlandığı üstörtülü boş yer”; **ADL.** (I, 265); (Şerur): **kağa** “mağara”; **gehel** (NRŞ: 200) “yaz ve bahar aylarında hayvanlar için düzeltilen alan, boş yer”.

DLT. 677: kak “çukurdaki su birikintisi”.

38. ADL. (I, 284); (Çemberek, Şerur): **kom** “qoyun-quzu salınan yer”.

[krş. **ADL.** (I, 293); (Astara, Lenkeran, Masallı): **küm (I)** “evin üstü”; **ADL.** (I, 293); (Celilabad): **küm (II)** “barama qurdu beslemek için qarğıdan hörülmüş üstüörtülü yer”; **küm** (ADTD: 211) “koyunlar için ayrılmış yer”, **küme** (KA: 219) “yer”]; **küme** (NRŞ: 190) “küçük ev, kulübe”.

DLT. 727: kon- “konmak, yerleşmek, yurt edinmek”; **TSKBS. 432: kom** “Orta Türkçede ağıl, ahır”.

39. kölgenecey (NRŞ: 188) “gölgelik yer”

ETG. 283: kölige “gölge”.

40. ADL. (I, 298); (Ağcabedi, Ağdam, Bakı, Basarkeçer, Berde, Bilesuvar, Cebrayıl, Celilabad, İmişli, Kürdemir, Qarakilse, Laçın, Meğri, Ordubad, Saatlı, Salyan, Şemkir, Tovuz, Zengilan, Zerdab): **küz** “quzu saxlanılan üstüörtülü yer”; **ADL.** (I, 298); (Oğuz):

⁵ Aydın, “Eski Tür Yer Adları” adlı eserinde konuyla ilgili çeşitli görüşlere yer vermekle birlikte Koşulgak sözcüğünü, türü ve yeri tam olarak belirlenemeyen yer adlarından biri olarak belirtmiştir. Aydın’ın belirttiği görüşlerden biri de Tekin’e aittir. Tekin, “Koşulgak” yer adı için “iki nehrin koşulduğu, birbirine kavuştuğu yer” yorumunu yapmıştır (**ETYA**: 107). Neftçala ağzında görülen goşa sözcüğü de su kenarında bir yere verilen isim olması nedeniyle iki nehrin birleştiği yer olarak düşünülebilir.

küzme (II) “körpe quzu ve ya buzov üçün tövlede düzeldilmiş xüsusi yer”; **ADL.** (I, 298); (Eli Bayramlı, Gedebe, Qazax); **küzü** “quzu saxlanılan yer”.

ETG. 286: **küzet-** “muhafaza etmək, gözetmek”; **küzet** “nöbet zamanı, bekçi, karakol”.

41. omriğ (NRŞ: 227) “derin çukur, dipsiz kuyu, denizde en derin yer”.

DLT. 777: **oprı** “çukur, vadi”; **KB.** 345: **oprı** “çukur, dere, vadi”.

42. ADL. (II, 436); (Celilabad): **öri** “xüsusi otlaq, tek-tek adamların öz heyvanını otardığı yer”; **ADL.** (II, 436); (Qazax): **örend** “mal-qaranın gündelik otladığı yer, sahe”; **örüş** (NRŞ: 231) “otlak yeri”.

DLT. 789: **ör-** “hayvanlar merraya sürülüp çıkmak, geceyin otlamak”; **DLT.** 778; **KB.** 346: **orun** “yer, mekân”; **KB.** 364: **örüg** “konak yeri, menzil”.

43. öv/öy⁶ (KA. 272) “ev”; **öy** (NRŞ: 231) “ev”.

DLT. 650: **ew** (< **ETG.** 163: **eb/ew**) “ev, çadır”.

44. öyüş (KA: 273) “otlak yeri (sulak yer)”.

YY. 215: **ügüz** “ırmak”; **OY.** 183: **ügüz** “ırmak, nehir”; **T.** 157: **ügüz** “ırmak”; **DLT.** 785: **ögüz** “ırmak, nehir”; **KB.** 356: **ögüz** “ırmak”; **CC.** 537: **öküz** (II) “ırmak”.

45. ADL. (II, 462); (Şemkir): **pükürem** “otluq (yer)”.

YY. 198: **bük** “orman”; **TS.** 738: **bük** “sık çalılık, fundalık”; **DLT.** 606: **bük** “sık ağaçlık, çalılık”; **UY.** 212: **bükegük**⁷ “yeri tam olarak belirlenemeyen yer adlarından biri”.

46. ADL. (II, 476); (Bakı): **saya** “suda dayaz yer”.

YY. 210: **say** “çakıl taşı”; **DLT.** 811: **sây** “taşlık yer”; **KB.** 384: **say** “çakıl”.

47. ADL. (II, 477); (Şeki): **seki** “balkon”.

DLT. 813: **sekü** “seki”.

48. tağ/taḥ (KA. 318,321) “dağ”.

ETG. 296: **tağ** “dağ”.

49. tak'ganağ⁸ (NRŞ: 260) “kuru yer”

EUTS. 220: **tak** “angarya, boş”; **DLT.** 631: **dag** “yok, değil”.

50. tay yeri (NRŞ: 261) “terekeme çölündeki uzak yerler”

DLT. 862: **tatır yer** “kıraç yer”.

51. tünnüh (KA: 332) “kalabalık yer (misafirin toplandığı yer)”.

⁶ Bugün Azərbaycan Türkçesi ağızlarında rastlanan bu sözcüğe çağdaş Türk lehçelerinde de rastlanmaktadır: **KTLS.** 228-229: Kaz., Kırg., Özb. **üy**; Bşk. Tat., Türkm., Y. Uyg. **öy** “ev”.

⁷ Aydın (2018: 121), bu sözcüğün **bük** “sık ağaçlık, orman” sözcüğüne +AgU kolektif ekinin getirilmesiyle oluştuğunu belirtmiştir.

⁸ Bu sözcük “tak” sözcüğünden pekiştirilerek yapılmıştır. Eski metinlerde “boş, değil, yok” anlamlarıyla kullanılan sözcük aynı zamanda birçok çağdaş Türk lehçesinde de “boş, çorak, otsuz yer” anlamında da kullanılmıştır. Örneğin Alt. tak cer “çıplak, otsuz yer”; Çuv. tak/takah “boş yere, boşuna”. Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Özeren, “Tamtakır Pekiştirmesi Üzerine”, **TEKE Dergisi**, 2017, S. 6/3. s. 1353-1359.

DLT. 909: tüne- “bir gece geceleme”; **tünek** “Barsgan lehçesinde hapisane”.

52. türme (KA. 332) “cezaevi”.

DLT. 902: turug~turig “sığınak, dağlardaki korunaklı yer”; **KB. 469: turuğ** “yer”.

53. tüz (NA. 625) “düz, düz yer”.

ETG. 303: tüz “düz”.

54. ADL. (II, 603); (Goranboy): **üy (I)**; **ADL.** (I, 263); (Qarakilse): **iv (II)** “arx”.

KB. 507: üyük “sulak yer, bataklık”; **DLT. 794: öyük** “bataklık kumu”; **öyük-** “ayak kuma gömülmek, batmak”.

55. yaban (KA. 356; NA. 648) “yaban, ıssız yer”

DLT. 939: yabañ “bataklık, kumluk alan”.

56. yal (KA. 357) “tepe, yokuş”.

DLT. 945; yalım kaya “sarp, yalçın dağ”; **KB. 517: yalım** “sarp, dik yer”.

57. yasdama (KA. 360) “su kenarı, piknik alanı”.

DLT. 957: yasul “yayvan”.

58. ADL. (II, 625); (Kelbecer): **yasdı** “çökek yer”.

DLT. 955: yarsgag “dağ vb. yerdeki kaygan yer”.

59. yazı (ADTD: 209) “çöl”

ETG. 310: yazı “ova, düzlük”.

60. ADL. (II, 630); (Daşkesen): **yelken** “yeltutan tepelik”; **yel** (ADTD: 209) “yazlık, serin yer”.

DLT. 965: yelin “bol rüzgâr esen yer”.

61. yuvat (ADTD: 210) “ölü yıkanan yer”

DLT. 984: yu- “yıkamak”.

Sonuç

Azerbaycan Türkçesi ağızlarında yer alan mikrotoponimlerin söz varlığı açısından taşıdığı Eski Türkçe izlerin ortaya çıkarılmasının hedeflendiği bu çalışmada; mikrotoponimlerle ilgili olarak “Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti”, “Karabağ Ağızları”, “Nahçıvan Ağızı”, “Neftçala Rayon Şivesi”, “Azerbaycan Dilinin Tebriz Dialekti”, “Azerbaycan Dilinin Nuha Dialekti” eserleri taranmış olup toplamda Eski Türkçe ile fonetik, morfolojik ve semantik anlamda eşleştirilebilen 61 madde başı sözcük tespit edilmiştir. Daha kapsamlı bir Azerbaycan diyalektoloji araştırması yapıldığında bu sayının çok daha fazla olacağı şüphesizdir.

KAYNAKÇA

- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III*. (Haz. Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, İstanbul. (KB).
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus*. Kesit Yayınları, İstanbul. (CC).
- Ata, A. (2001). Derleme Sözlüğü'nde Eski Türkçe Bir Kelime: ağlak. *Türkoloji Dergisi*, C.14, S.1, Ankara, s. 21-27.

- Aydın, E. (2015). *Yenisey Yazıtları*. Kömen Yayınları, Konya. (YY).
- Aydın, E. (2016). *Eski Türk Yer Adları*. Bilge-Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul. (ETYA).
- Aydın, E. (2018). *Uygur Yazıtları*. Bilge-Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul. (UY).
- Aydın, E. (2019). *Tonyukuk*, Kronik Yayınları. İstanbul. (T).
- Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti I.* (2010). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (ADL-I).
- Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti II.* (2003). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (ADL-II).
- Bayraktar, N. (2009). Boz ve Kır Renk Adlarının Kavram, Anlam ve Biçim Boyutu Üzerine. *International Journal of Central Asian Studies*, V. 13, s. 101-121.
- Caferoğlu, A. (1993). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Enderun Kitabevi Yayınları, İstanbul. (EUTS).
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary Of Pre Thirteenth-Century Turkish*. Oxford University Press, London. (EDPT).
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (DLT).
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara. (TDES).
- Gabain, A. V. (2003). *Eski Türkçenin Grameri*. (Çev: Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (ETG).
- Gemberova, Güdsiyye. (2020). *Azerbaycan Dilinin Neftçala Rayon Şivesi*. Bakü, AMEA-İ. Nesimi Dilcilik Enstitüsü Yayınları. (NRS).
- Gülensoy, T. (2018). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul. (TSKBS).
- Gülensoy Tuncer, Amanoğlu, Ebulfez Kuluyev ve Küçüker, Paki. (2009). *Nahçıvan Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (NA).
- İslamov, M. (1968). *Azerbaycan Dilinin Nuha Dialekti*. Bakü. (ADND).
- Karaağaç, G. (2008). *Türkçenin Verintiler Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. (1991). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. (KTLS).
- Kök, A. (2004). Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinde Özel Adlar. *V. Türk Dili Kurultayı Bildirileri II (20-26 Eylül 2004)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Memmedli, M. (2008). *Azerbaycan Dilinin Tebriz Dialekti*. Bakü. (ADTD).
- Nadalyaev, V. M., Nasilov, D. M., Tenişev, E. R., ŞÇerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurskiy Slovar*. Leningrad. (DTS).
- Özeren, M. (2017). Tamtakır Pekiştirilmesi Üzerine. *TEKE Dergisi*, S. 6/3, s. 1353-1359.
- Sevortyan, E. V. (1978). *Etimologičeskiy Slovar Tyurskix Yazıkov*. İzdatelstvo Nauka, Moskva, (ESTY).
- Şahin, İ. (2019). *Adbilim*. Pegem Akademi, Ankara.
- Tarama Sözlüğü*. (2019). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (TS).
- Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Simurg Yayınları, İstanbul. (TDBUÜ).
- Tekin, T. (2008). *Orhun Yazıtları*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (OY).